

I DE FINSKA VALENS MARGINAL

Av »STRANGER»

I DEN finska enkammarrens snart fyrtioåriga historia är det särskilt trenne riksdagsval, vilka beteckna vändpunkter i Finlands öden. Det *första* var valet 1907, omedelbart efter representationsreformens och den allmänna rösträttens genomförande. I stället för den traditionsbetonade gammaldags fyraståndslantdagen, som trots sin jämförelsevis konservativa sammansättning med mycken skicklighet och kraft vetat att föra utvecklingen framåt och som värdigt och fast hävdade landets rätt mot den tsaristiska förryskningspolitiken, trädde enkammarren till med nya oprövade och rätt så radikala krafter. Det betydde nya vindar särskilt i sociala och ekonomiska frågor, ehuru de praktiska resultaten till följd av tsarregeringens hämmande hand blevo rätt obetydliga. I fråga om förryskningsåtgärderna följde enkammarren i stort sett samma motståndslinje som ståndslantdagarna. Det mest framträdande och delvis även överraskande draget i den första enkammarrens sammansättning var det starka socialdemokratiska inslaget — 80 platser av riksdagens 200. Vid de närmast därpå följande, till följd av den tsaristiska politiken mot Finland tätt återkommande valen gick det socialdemokratiska partiet ytterligare stadigt framåt, tills detsamma 1916 nådde absolut majoritet med 103 platser.

Det *andra* valet av särskild betydelse ägde rum på hösten 1917. Det gick i självständighetstankens tydliga tecken. Finlands folk och framför allt den finska bondebefolkningen uttalade landets vilja att vinna fullständig frihet som en självständig stat. De borgerliga partierna, som den gången i större utsträckning än någonsin förr koordinerade sina ansträngningar för samma mål, återvunno majoriteten. Socialdemokraterna trängdes tillbaka till 92 mandat, delvis genom de borgerligas samverkan, men framför allt som en följd av den starka opinionsströmning, som gick genom landet, och som en reaktion mot det socialdemokratiska partiets tvetydiga inställning till frågan om sättet för självständighetens förverkligande och till de ryska trupper, som alltjämt stodo i landet. Vid de val, som efter frihetskriget förrättades 1919, återkommo socialdemokraterna 80 man starka, bland dem ett antal med kommunistisk läggning. Motsättningen mellan de borgerliga och väns-

tern var i självständighetstidens första riksdagar rätt skarp. Redan vid valet 1922 inträdde emellertid boskillnad mellan socialdemokraterna och kommunisterna, som nu med 27 representanter i riksdagen framträdde såsom ett självständigt parti, medan antalet socialdemokratiska mandat nedgick till 53. Vänstern hade sålunda fortfarande 80 platser eller 40 % av riksdagen, en siffra, vid vilken den med smärre avvikelser — utom vid valet 1930 — sedermera hållit sig även efter det kommunistiska partiets eliminerande. Kommunisterna trädde från första stund i skarp och tydlig opposition mot det socialdemokratiska partiet, medan spänningen mellan detta och övriga partier minskades. En följd härav var att år 1927 en rent socialdemokratisk regering under Tanners ledning kunde träda till, trots att socialdemokraterna, ehuru det största partiet i riksdagen, dock endast utgjorde en minoritet — därförinnan hade det självständiga Finland haft enbart borgerliga koalitionsregeringar eller expeditonsministärer. Ett orosmoment tillkom under 1930-talets allra första år genom den s. k. Lapporörelsen. Denna var — vilket omdöme man än i övrigt må fälla om densamma — icke ett överklassfenomen, utan en folkrörelse, framsprungen särskilt ur böndernas reaktion mot främmande livsformer, som man fruktade. Oron övervanns också rätt så smärtfritt. De fåtaliga kommunisterna uteslöts från det offentliga livet genom fullt regelrätta lagstiftningsåtgärder och lagliga domstolsutslag. Samarbetet mellan partierna i riksdagen blev under 1930-talet allt mer friktionsfritt, tillfredsställande och fast, särskilt ifråga om den skandinaviska orientering, till vilken Finland 1935 under ledning av en borgerlig koalitionsregering, Kivimäkis ministär, klart bekände sig. Redan följande år ingick det socialdemokratiska partiet i regeringen och, när ofärden 1939 bröt in över landet och Finland mot sin vilja utan egen förskyllan drogs in i krig, stod folket sällsamt enigt och enat. Samtliga partier, från högern till socialdemokraterna, gingo enhälligt in för att försvara landets frihet och territoriella integritet.

Det tredje valet av genomgripande betydelse var det, vilket för rättades den 17 och 18 mars detta år. Efter fem långa krigsår har Finlands folk haft att taga ställning till den situation, som skapats genom tvenne förlorade krig och de grundväsentliga förändringar i landets utrikes- och inrikespolitiska läge liksom i dess ekonomiska förhållanden, vilka Moskva-akten av den 19 september 1944 fört med sig.

Ett yttre bevis på betydelsen av de tre här särskilt anförda valen

ligger i det livliga deltagandet i desamma. I det första enkammarvalet 1907 röstade 70 % av alla röstberättigade. Efter att vid följande val stadigt ha sjunkit, så att deltagandet i valet 1916 var endast 55 %, steg siffran vid självständighetsvalet 1917 åter till i det närmaste samma nivå som 1907. Denna vår nådde valdeltagandet rekord med c:a 80 %, redan detta i och för sig ett tecken på situationens allvar och på Finlands folks vilja att göra sitt yttersta för att oaktat alla svårigheter leva sitt eget liv, men samtidigt också ett tecken på den oro för framtiden, som även en flyktig iakttagare förnimmar inom landet trots det relativa lugnet på ytan.

Valen hava naturligtvis medfört högst väsentliga förändringar i riksdagens sammansättning, större än de flesta på borgerligt håll räknat med; men att tala om resultatet som ett verkligt jordskred är en överdrift. Det kunde man knappast heller vänta sig. Därtill är den finska mentaliteten alltför lugn och det proportionella valsystelet alltför tungrott. Den yttersta vänstern, det nybildade Finlands folks demokratiska förbund har marscherat fram, erövrade 49 mandat i stället för de 30 till 35 platser, man i allmänhet förutspådde att förbundet skulle få. Bakom den ur agitatorisk synpunkt lika skickligt valda som vilseledande skylten stå kommunister och deras medlöpare. Av de 200 kandidater förbundet uppställde vid valet voro 150 rena kommunister, och i själva valet hava medlöparna med ytterst få undantag fallit igenom.

Socialdemokraterna, som många experter trodde skulle av sina tidigare 85 platser förlora lika stort antal, som yttersta vänstern vann, har kunnat åtminstone aritmetiskt hävda sig bättre än väntat, om också gruppens sammansättning lider av betänklig inre svaghet och ledarebrist; dessutom står enligt trovärdiga uppgifter ett stort antal av dess medlemmar den yttersta vänstern och kommunisterna nära och gruppen kan därför förutsättas bliva mottaglig för locktoner och påtryckning från detta håll. Det är även antagligt, att under rådande allmänt politiska förhållanden vänsterns attraktionskraft kommer att sträcka sig ännu längre, även in på borgerligt håll. Den i en handvändning tillkomna koalitionen mellan det demokratiska förbundet, socialdemokraterna och agrarerna utgör ett belägg för detta antagande. Den socialdemokratiska gruppen är i alla händelser med 50 mandat riksdagens största, och det är därför också alldeles i överensstämmelse med finsk praxis, att talmansposten tillfallit en medlem av densamma.

Medan kommunisterna ryckt fram, har i stället Fosterländska

folkpartiet, I. K. L. — i grunden med orätt betecknat såsom fascistiskt — helt försvunnit. Partiet upplöstes redan i höstas genom maktspråk, och ingen av dess ledande män har upptagits i något av de andra partierna. I. K. L:s väljarskaror, vilka vid ett av valen på 30-talet uppgingo till inemot 100,000, hava uppenbarligen ej heller, såsom på en del håll väntades, givit agrarerna något väsentligt tillskott, utan ha — försåvitt de överhuvud röstat — splittrats på olika partier, främst måhända ökande Samlingspartiets röstetal.

Agrarpartiet — eller som det egentligen på svenska borde heta Landsbygdspartiet, ty några storagrara intressen företräder partiet icke — har i själva verket lidit ett kännbart nederlag. Från en jämförelsevis ringa början vid det första enkammarvalet hade partiet hittills tämligen oavbrutet gått från seger till seger, och inom detsamma lär det ha funnits de, som väntade sig, att partiet, med hänsyn till vänsterns splittring mellan socialdemokrater och kommunister, skulle utgå ur detta val som riksdagens största grupp. I stället sågo agrarerna sina mandat minskade från 56 till 49.

Det konservativa Samlingspartiet och framstegspartiet hava båda ökat med tvenne mandat och återkomma nu med 28 resp. 9 representanter. Svenska folkpartiet, som redan genom befolkningsförhållandenas utveckling var försatt i ett ogynnsamt läge, ser sin representation minskad med tre platser. Från 24 strax efter frihetskriget har gruppen gått ned till 15. Det är en kännbar tillbakagång, som dock ur de svensktalandes synpunkt denna gång i viss mån kompenseras genom det relativt starka inslaget av svenskspråkiga bland socialdemokrater och på yttersta vänsterkanten. Från dessa partier ha ju också i den nyvalda riksdagen utsetts två svenskspråkiga män till riksdagens talman och förste vicetalman — något som ännu aldrig förut förekommit i den finska enkammarens historia. För det svenskspråkiga elementet i Finland är detta åtminstone skenbart en framgång, som dock i det långa loppet på mångahanda sätt kan visa sig vara en Pyrrhusseger. Denna riksdag får säkert taga ställning till en massa ytterst svåra och delikata problem; den kan komma att tvingas att fatta beslut, som i en framtid under förändrade förhållanden måhända skola läggas de ledande och de grupper, från vilka de utgå, till last.

Trots vänsterns frammarsch ha de borgerliga alltjämt en knapp majoritet med ett mandat, men denna majoritet är mera skenbar

än verklig, enär bland de borgerliga finnas riksdagsmän, som både ideologiskt och taktiskt-politiskt stå den yttersta vänstern närmare än sina egna grupper.

Ett påfallande drag i den nya riksdagen äro de många nya männen. Mer än hälften, 107 av de 200, äro nykomlingar. (Vid det första valet, 1907, bestod riksdagen till inte mindre än tre fjärdedelar av nykomlingar.) Störst är det procentuella antalet av dem naturligtvis inom yttersta vänstern, därefter inom samlings- och framstegspartierna, minst bland socialdemokraterna. Den svenska riksdagsgruppen består till mer än en tredjedel av nya män. Ingen enda grupp har nu samma ledare som i tidigare riksdagar. Även där de gamla alltjämt finnas kvar, ha de förbigåtts. Svenska Folkpartiets högreste, manlige ordförande v. Born har, ehuru återvald ej kommit ifråga som gruppleddare, vartill troligen, åtminstone delvis, medverkat det faktum, att han är misshaglig för vänster-elementen i landet, vilka besynnerligt nog också i honom vilja se en krigsskyldig. Riksdagen har sålunda i hög grad fått »ett nytt ansikte». Finlands statsminister herr Paasikivi har också på denna punkt blivit bönhörd i överensstämmelse med sina egna intentioner och Moskvapressens mer eller mindre förtäckta hot, som ackompanjerats av en del anglosaxiska tidningars fromma önskningsar. Att den stora mängden nykomlingar, som icke kunna vara vana vid riksdagsarbetets rätt invecklade teknik, icke kan öka riksdagens arbetskapacitet, åtminstone till en början, torde väl vara uppenbart.

En utomstående, som objektivt bedömt situationen, kan knappast känna sig förvånad över de förändringar, valet fört med sig — snarare då över att de icke blivit större. Redan rent valtekniskt måste betydande förskjutningar inträda. Då val icke ägt rum sedan 1939 och dessutom rösträttsåldern sänkts från 24 till 21 år, betydde detta, att åtta nya årsklasser, eller inemot 900,000 nya väljare, kunde marschera upp. Att redan detta i och för sig innebar ett visst oberäkneligt element var uppenbart. Andra omständigheter med avseende å valmanskårens sammansättning voro dock av större betydelse. Sedan kommunisterna på sin tid eliminerats som politiskt parti, var det att antaga, att åtminstone en del av deras väljarskaror vid valen på 30-talet »gått under jorden» och underlåtit att rösta. Nu kunde de åter träda fram, och härigenom hade den yttersta vänstern redan i utgångsläget en troligen icke obetydlig och lätt mobiliserad reserv. Motsatt var förhållandet med I. K. L., sedan partiet och dess organisationer upplösts. Hade

en allmän borgerlig samling kommit till stånd — vilket i höstas torde varit påtänkt, men på grund av de borgerligas slapphet och räddhåga ej blev av — eller hade något av de borgerliga partierna velat och vågat upptaga I. K. L.-männen i sin krets, skulle de röster partiet tidigare disponerat över troligen blivit utnyttjade. Som det nu var, ligger antagandet nära till hands, att åtminstone en del I. K. L.-anhängare, kännande sig utstötta och hemlösa, föredragit att icke rösta alls, kanske t. o. m. i viss mån givit sina röster åt socialdemokraterna. I sociala frågor har I. K. L. alltid varit radikalt, och den fasta och klara ståndpunkt, en del socialdemokratiska ledare intagit i flera avgörande nationella frågor, har uppenbarligen gjort djupt intryck även utanför deras egen krets.

Mer än av dessa snarast tekniskt-aritmetiska omständigheter har dock valet påverkats av psykologiska och moraliska faktorer. Valen voro visserligen till det yttre fullkomligt fria och ägde rum under ytterst lugna och normala former, vilket sistnämnda faktum måste skrivas på det finska psykets pluskonto. Men de facto ha valen ägt rum i ett slags tvångsläge. Detta kan ej förnekas, även om man skulle tveka att gå lika långt som en mellansvensk socialdemokratisk tidning, som skrev, att de finska valen visserligen formellt ägt rum under demokratiska förhållanden, men att det är en demokrati på skruvar och med förbehåll. Rent sakligt måste i varje fall konstateras, att moraliskt tryck utövats på väljarna med avgörande inflytande på valens utgång.

Den yttersta vänstern har haft fullt fria tyglar i sin agitation. Utan några som helst hämningar har den gått fram; den har angripit, anlagat och misstänkliggjort motståndarna och särskilt gjort gällande, att alla som icke anslutit sig till vänstern vore fascister och motståndare till goda, förtroendefulla och stabila relationer till Ryssland och därigenom icke blott ansvariga för landets nuvarande nödläge utan även farliga för en lugn och fredlig utveckling. Det finns i Finland blott två partier, har ett av slagorden lytt: å ena sidan de, vilka äro sanna demokrater och vänner av Ryssland, å den andra de, vilka icke äro det. Till den förra gruppen höra blott den yttersta vänstern och dess medlöpare, alla andra äro misstänkta och farliga för den lugnare och bättre framtid, alla i Finland vilja hoppas på. Det är en spik som dragit, hur missvisande och falskt än själva grundpåståendet är. Å andra sidan ha vänsterns motståndare av många skäl, inte minst med hänsyn till förhållandet till Ryssland, sett sig tvungna att pålägga sig ytterligt långt gående restriktioner. Man har icke velat och,

delvis på grund av censuren, som otvivelaktigt vakar över opinionens enkelriktande lika mycket som någonsin, icke heller kunnat sjunga ut. Det finns uppenbara och avgörande fakta i Finlands öden under de senaste åren, vilka man i det innevarande läget icke ens kunnat omnämna. De borgerliga partiernas kampanj har verkat märg- och färglös; den har varit utan kärna och innehåll. Även den, som blott flyktigt följt med finsk press under de senaste månaderna, har fått bevittna ett kuriöst skådespel: den ena parten, vänstern, aggressiv och i frejdig gåpåaranda utslungande möjliga och omöjliga påståenden och utdelande slag på slag, den andra parten återhållsam, försagd och tvekande. Det är förhållandenas övermäktiga tvång, icke brist på argument på motståndarsidan, som åstadkommit detta. En förvanskning av stämningläget och bakgrunden för bedömandet av den nuvarande situationen och framtidens krav har emellertid härigenom ägt rum till gagn för vänstern och till skada för de grupper, som stått den emot, vare sig de varit borgerliga eller socialdemokratiska. Det kan ej heller förnekas, att vänsterpropagandan haft stöd från officiellt och från främmande håll och att den sammanfallit med den linje, regeringens officiella attityd inneburit.

I själva verket har den kanske starkaste faktorn i valkampanjen varit den i nordisk parlamentarisk historia fullkomligt exemplösa påtryckning, som från regeringshåll utövats. Sedan en häftig kampanj i en del finska och utländska tidningar förts mot dem, som under de gångna åren intagit en ledande ställning i landets politik, förklarade statsminister Paasikivi den 30 januari, att dessa personer borde draga sig tillbaka från politiken och att de sålunda ej borde uppställas som kandidater vid valen. De utpekade, ett tiotal redan som kandidater nämnda personer, drogo sig tillbaka. Två dagar före valet upprepade statsministern i ännu skarpare och längre gående form sin yrkan på nyordning i riksdagen: de gamla, som förbrukats under de gångna årens »felaktiga» politik, borde ej återväljas; nya krafter måste träda till, och riksdagen få »ett nytt ansikte» för att landets ställning och framtid skulle kunna tryggas. Som komplettering och påspädning hade minister Vuori i ett radiotal, under hänvisning till Jaltakonferensen och tydligen på grund av något slags inside information, under tämligen oförtäckt hot varnat Finlands folk, att endast en total politisk, ekonomisk och social omläggning kunde skänka segermakternas gunst och rädda landet från ytterligare olyckor. Vuoris hot måste anses ha varit riktat mot allt det gamla, också

mot partierna såsom sådana. Paasikivis bannstråle drabbade formellt endast individer — de personer, som förbrukats under tidigare år — däremot ej direkt partierna. Men genom att eliminera ledarna och dem, som hittills representerat partierna, blev Paasikivis yrkande på nya män i själva verket ett slag också mot de utpekades partier och grupper och en handräckning till de nya grupper, som trätt fram. Att eliminera ledarna måste ovillkorligen försvaga deras partiers ställning. Må man blott tänka sig, vilken effekt det skulle haft på Sveriges socialdemokratiska parti, om under detta sekels första årtionden det lyckats att bibringa valmännen och särskilt en del av arbetarmassorna uppfattningen, att Hjalmar Branting som politisk ledare var en fara för Sveriges internationella ställning och trygghet. Lägg till allt detta, att enligt trovärdiga uppgifter från Finland det under veckorna före valet fördes en intensiv och framgångsrik viskningskampanj, som gick ut på att endast en fullkomlig nydaning av riksdagen och en frammarsch av de nya vänstergrupperna kunde rädda landet från hotande olyckor. Varifrån den kampanjen inspirerats, kan vara svårt att slutligt utröna. Att den liksom regeringens ingripande haft effekt får anses som säkert. Det finns nog en vitt spridd opinion i Finland, som instämmer såväl med Tanners offentligen framförda åsikt, att regeringens ingripande varit främmande för demokratiska principer, liksom med tvenne f. d. regeringsmedlemmars, en justitieministers och en inrikesministers likaledes offentliga uttalande, att regeringens påtryckning ej varit överensstämmande med valfriheten. Även om man vill förstå regeringens handlingssätt och det tvångsläge, vari också den med hänsyn till landets ställning befunnit sig, kan man icke förneka det uppenbara faktum, att Finlands folk gått till val under ett alldeles exceptionellt moraliskt tvång och tryck. Att trots detta ett jordskred icke inträffat och att förändringarna ej blivit större, är närmast ägnat att förvåna och utgör ett bevis på det finska folkets seghet och vilja att hålla fast vid sin egen demokratiska samhällsordning och sina ideal.

Med det ovan sagda är icke förnekat, att ej även andra faktorer förelegat, som varit ägnade att medföra förändringar och en allmän radikaliserings av samhället. Ett förlorat krig med alla dess tunga följder, fem års lidanden och umbäranden, livsmedelsbrist, ekonomiska svårigheter och hotande inflation äro omständigheter, som måst framkalla missnöje och giva ytterlighetsgrupperna vind i seglen. Men trots allt torde de dock få betraktas som se-

kundära faktorer, på sin höjd såsom ett slags bakgrund, vilken likväl icke haft ett avgörande inflytande. Det är f. ö. påfallande, hur jämförelsevis ringa roll ekonomiska och praktiska frågor spelade i valkampanjen. Den var till sin natur rent politisk; men just i detta avseende kunde icke alla åsikter och strömningar ohindrat göra sig gällande.

I ett hänseende har valet emellertid utan ringaste tvivel givit ett uttryck för det finska folkets vilja och bekräftat ett faktum, som dock redan tidigare stod fast: att Finlands folk drager konsekvenserna av sitt nederlag, att det, utan uppgivande av sin vilja till frihet och självständighet, bygger sitt handlingssätt på denna bas och att det redligt och uppriktigt strävar till bestående goda och på inbördes förtroende och respekt byggda relationer till Ryssland. Men att gå längre och säga, att valen inneburit folkets dom över det självständiga Finlands hela tidigare politik, vore ett felslut redan med hänsyn till de förhållanden, under vilka valet ägt rum. I själva verket kan med ett visst fog sägas, att den s. k. krigspolitiken icke direkt ställts under diskussion i valen redan av det enkla skälet, att de personer och partier, som från vänsterhåll satts på de anklagades bänk, icke haft möjlighet eller tillfälle att försvara sig inför folket. Hade valet fått ske under andra förhållanden, kunde omdömet om dess betydelse ha varit ett annat. Märkligt är även, att de enda partier, utom den yttersta vänstern, som kunnat annotera vissa, om ock anspråkslösa mandatvinster, varit de, vilkas ledande män främst stått för de gångna sex årens politik: samlingspartiet och framstegspartiet, Linkomies' samt Cajanders, Erkkos och Rytis partier. Vilka beslut, den nya riksdagen under förhållandenas tryck kan se sig tvungen att fatta, är en framtidsfråga. Genom valet har Finlands folk i varje fall icke erkänt, att det skulle haft orätt, då det sökt försvara sig och sin fattiga torva, eller att det lidit för en orättfärdig sak, vilsefört av samvetslösa ledare. Finlands folk är realistiskt och lojalt, men har ej förnekat sig självt eller sina döda.

Det är många och svåra uppgifter den nya riksdagen ställes inför. Det från vänsterhåll framförda kravet på krigsskuldsfrågans omedelbara upptagande och på rensning även inom riksdagens egen krets bådar ej gott. Man får för Finlands och för Nordens skull som arbetshypotes uppställa och hoppas, att en saklig och med demokratiska rättssynpunkter överensstämmande utveckling skall följa. Men mycken fasthet och stor moralisk styrka lära nog komma att fordras av männen i den nyvalda riksdagen.